

tiku, pravom bakheju i pravom palimbakheju, o čemu u dosadašnjim izdanjima nije bilo govora, a stvar je v. lo potrebna za pravo shvaćanje tih mjera.

Iza svakoga od sedam navedenih odsjeka, u kojima se prikazuju i objašnjavaju grčki stihovi, nantizani su primjeri iz helenskih pjesnika, kojima je svrha, da se pokaže poraba doličnih mjera. To su već spomenute obilne *analize* (77 na broj), za koje je rečeno, da su najdragocjeniji materijal Rupprechtove metrike. Vrlo su obilni analizama horijampski stihovi (30), a podosta dohmijski (11), složeni (11) i trohejski stihovi (8). Promjene, koje su nastale u objašnjavanju stihova, odrazile su se, dakako, dobrano i u analizama pjesama. Tako, na pr., u poznatoj pjesmici iz Sof. Ant. 781—790 Ἐρωὺς ἀνίσταται μάχαν... od devet stihova, koliko ih je u strofi, pet od njih nije objašnjeno onako, kako su se dosad objašnjavali. Kod horijambika je uzrok tolikim različnostima i u tom, što sada Rupprecht kod tih mjera više ne nastoji, da diobom dobije stihove po osam slogova, kako su to metričari ovdje dosad rado činili, nego pazi, dijeleći stihove, na jednake završetke riječi u strofi i antistrofi, t. j. osvrće se na svjedočanstvo tekstova. Ali tim se postupkom dolazi do toga, da često postaju metrički oblici od devet slogova; tako poznati stih iz Sof. Ant. 100 i d.:

ἀκτις ἀελίου, τὸ κάλ-	glik.
λιστον ἐπαπύλωι φανέν	glik.

koji se dosad rado uzimao kao primjer za čvrstu sinafiju, navodi sada Rupprecht u ovom obliku:

ἀκτις ἀελίου, τὸ κάλλιστον	glik. + spon.
ἐπαπύλωι φανέν	akef. tel. = dohm. (edite)

što zacijelo mnogima ne će biti po volji, iako je tom promjenom postala samo klasifikacija nova, a način čitanja ostao isti.

Pored korskih pjesama služi se Rupprecht kod metričkih objašnjavanja i brojnim pojedinačnim stihovima, ali iznesene mjere ne tumači s obzirom na njihov postepen razvitak (što se kod današnjega stanja nauke ne bi ni moglo provoditi), nego ih reda po sličnosti jedne s drugom, a upravo to je za početnika od velike koristi, jer se na taj način metrički oblici lakše pamte. Ali oni bi se zbog obilja grčkih stihova još lakše pamtili, kad bi se pisac služio i stihovima za podsjećanje (Merkerse). Iz Rupprechtovih metričkih objašnjavanja svagdje izlazi na vidjelo, da je pisac dobro upućen u sva najnovija istraživanja na tom području. Zbog neslaganja, koje se još uvijek drži u mnogim metričkim pitanjima, čitalac se vjerojatno ne će složiti s Rupprechtovim tumačenjem svakoga stiha, ali će u njegovoj metrici, uz brojne analize, naći sve ono, što će ga osposobiti, da se upozna s ljepotom oblika grčke poezije.

N. Majnarić, Zagreb.

ANTOLOGIJA BIZANTSKE POEZIJE.

Zadnjih godina izašle su dvije iscrpne i dokumentirane antologije bizantske poezije. Jednu je objavio Raffaele Cantarella¹⁾ a drugu C. A. Trypanis²⁾. Na taj je način proširen krug dosadašnjih antologija, koje

¹⁾ Raffaele Cantarella, *Poeti Bizantini*, I—II (volume I.: Testi, volume II.: Introduzione, traduzione e commento), Milano, Società editrice „Vita e pensiero“.

²⁾ C. A. Trypanis, *Medieval and Modern Greek Poetry*, Oxford, Clarendon Press, 1951, str. 285.

su izdali W. Christ i M. Paranikas³⁾, Soyter⁴⁾, Maas⁵⁾, P. Waltz⁶⁾ i C. Del Grande⁷⁾.

Ovoga puta ukratko ću se osvrnuti na Cantarellinu, iako ona i Trypanisova imaju mnogo dodirnih točaka, a ističu se jednako estetskim izborom i stručnom obradom. Trypanisova antologija obuhvaća helensku poeziju od početka stvaranja poezije u bizantskom kulturnom krugu do pojave narodnih pjesama u XVII. pa do početka XIX. stoljeća. Ima 218 tekstova, koji su raspoređeni prema književnim vrstama.

Cantarella je svoju antologiju izdao u 2 sveska. U prvom su tekstovi, koji sadržavaju poeziju od anonimnih *Oracula Sibyllina* do narodnih pjesama, od XVI. stoljeća do prve polovine XIX. Cijeli je svezak podijeljen na 115 odjeljaka, od kojih svaki sadržava tekst s najpotrebnijim g'osama ispod pjesama i najnužniji osvrt na stručnu literaturu. Pjesme su u originalu tiskane lijepim slovima, a na dobrom papiru. Što se tiče samog izbora profane i duhovne lirike i epike, može se reći, da je Cantarella nastojao da donese sve ono, što doista može predstavljati točan i zanimljiv poetski izraz epoha od 150 g. n. e. do novijih vremena. Nije zaboravljeno nijedno vrednije ime, a i anonimni pjesnici zastupani su u dostojnom broju. Studij bizantske poezije tek je u malo odmaklom razvoju, osobito poslije Pitirinih otkrića o Romanosovoj metrici, pa će valjda zato i mnogi anonimi jednog dana biti odgonetnuti. Ako se to ne dogodi, onda će im proučavanje njihova jezika i same metrike odrediti barem historijski točnije vrijeme i karakteristiku njihova stvaralaštva.

U ovakvom Cantarellinu izboru možemo doživjeti sve one ljepote, koje su ostvarili ili nastojali ostvariti bizantski pjesnici. Naročito se u tom izboru može uočiti kontrast i simbioza, koji se provlače kroz ovu antologiju, a očituju se tekstovno zbog t. z. *diglosije* u helenskom kulturnom svijetu, naročito u književnosti. Razlike između poezije, koja se razvijala u gradskim centrima i one narodne, osobito na otocima, a te su nastale još vrlo rano i u Bizantu, pojačale su se i kulminirale u XIX. stoljeću. Tad je prema prirodnom razvoju stvaralaštva i narodnog genija *helenska Moderna* s Kostom Palamasom na čelu učinila, da je narodni jezik pobijedio. Tipično je i to, da se kroz antologiju provlače glavni tipovi diglosije, jačanje leksičkog blaga, koje izravno potječe iz narodnih masa. U tom pravcu prednjači narodna melika; ta pokazuje najpravičniji put razvitku helenske poezije. Slijedeći tekst Cantarelline antologije možemo na isti način pratiti izmjenične utjecaje Istoka, t. j. Bizanta na Zapad i obrnuto. Dabome, to opet u granicama, koje nam određuje ova antologija.

U Predgovoru I. sveska Cantarella obrazlaže postanak svoje antologije i ističe, da je nastojao da dade dostojan okvir cijelom razvoju bizantske poezije, iako ne potpun, u koji bi ušlo cijelo, bolje rečeno najbolji dio bizantskog pjesništva. Ukratko želi okarakterizirati bizantski poetski izras i nalazi, da su u njemu prevladavale dvije značajke, jedna profana i druga duhovna. Ipak bi se moglo reći, da su se obje katkada ukrštavale. Svoja je načela sastavljač ovako sažeto iznio: „*Poichè una antologia di poesia è, naturalmente, la traduzione in pratica di una posizione critica rispetto alla poesia, è ovvio che in primo luogo vi trovino*

³⁾ W. Christ i M. Paranikas, *Anthologia Graeca carminum christianorum*, Lipsiae in aed. Teubneri 1871.

⁴⁾ G. Soyter, *Byzantinische Dichtung* etc., Heidelberg, Winter 1920.

⁵⁾ P. Maas, *Frühbyzantinische Kirchenpoesie*. I. Anonyme Hymnen des V—VI Jahrh., II. izdanje, Berlin 1931 (Kleine Texte, 52/53).

⁶⁾ P. Waltz, *Anthologie grecque*. Première partie. Anthologie Palatine, tom. I—VI (knjige I—VIII), Paris 1928—1944.

⁷⁾ C. Del Grande, *Liriche bizantine dei primi secoli*... Napoli, Loffredo 1945.

posto i valori puramente poetici. Ma la poesia non è soltanto felice ispirazione: è anche — e a Bisanzio non diversamente che altrove — tradizione, cultura, tecnica, socialità". Svoj pasus o ovome pitanju stanovitih principa prigodom sastavljanja same antologije ovako završava: „*Se quindi in questa raccolta si troverà — ma non in misura superiore che per ogni altra letteratura — anche la non-poesia, si tenga presente che io ho voluto dare anche questi elementi del quadro*". U tom smislu priređivač je ove antologije nastojao dati i one poetske izražaje, koji nisu bili na lirskoj visini, ali su svakako ilustrativni za razvoj same bizantske poezije kao cjeline te kao specifične stvaralačke grane bizantskog stremljenja, da se nastoji poetski otkriti.

Početna je Cantarellina zamisao bila, da svojim studentima pruži knjigu izabranih bizantskih poetskih tekstova. Poslije se ta zamisao sama od sebe proširila, jer je izazvala veliko zanimanje ne samo kod studenata, nego i kod drugih ljubitelja ove gotovo nepoznate poezije. Tako je prvobitni školski tekst dobio u svojoj širini, a zaobljen s komentarom značaj i izgled prave antologije.

U drugom svesku sastavljač uvodom o bizantskoj historiji, karakteristikama te historije i samog razvoja literature tumači izvorne tekstove prvoga sveska. Prva dva poglavlja Uvoda u tom svesku obrađuju politički i društveni historijski razvoj bizantske civilizacije. Cantarella je kraćim potezima ocrtao glavne linije toga razvoja, a onda u III. glavi (str. 13—26) iznio također razvoj bizantske književnosti opet u općim, ali zanimljivim potezima, dok je u IV. glavi (str. 26—37) okarakterizirao duh i oblik ove poezije, stvaranje nove metrike u duhovnoj i profanoj poeziji, u jednu riječ, izmjenu duha i oblika, ali opet na temeljima starohelenske književnosti. Poslije Cantarellinih analiza mnoge će odlike i osobujnosti bizantske poezije svakom čitaocu biti jasnije, pogotovo što on uz svakog pjesnika, osim navedene opće bibliografije, citira knjige, rasprave i časopise pa ih sažeto komentira. Uvijek iznosi ono što je bitno za nekog pjesnika i prilike njegova vremena. Usto, prije svake pjesme ili odlomka nalazi se najprije kratki biografsko-književni profil s tipičnom karakteristikom. Kod nekih pjesnika taj je uvod duži, kao na pr. onaj o anonimnom pjesniku epa *Digenis Akritas*. Zatim svaka je pjesma protumačena i s jezične strane napomenama, koje uvelike pomažu da se uđe u najpravilnije shvaćanje samog originala. Općenito uzeto, Cantarellini su komentari potpuni, iako se pri tome ne osjeća neka leksička ili citatološka prezasićenost. Sastavljač je u njima pokazao svoje znanje i često postavio nova tumačenja, znao je sintetizirati invenciju s akribijom.

Drugom svesku dodan je alfabetski indeks autora i anonimnih djela, premda oba sveska imaju svoj poseban, odvojeni sadržaj. Sve su pjesme i odlomci, osim nekih narodnih pjesama, u proznom prijevodu. Neki su tekstovi prvi put prevedeni i objašnjeni. Može se reći, da je Cantarella uvijek težio da sačuva vjernost originala, ali je vrlo često i u proznom prijevodu znao izražajno pogoditi onaj dah lepote, koji obično tako ljubomorno čuva za sebe svaki original. Tako ova knjiga bizantske poezije dopunjuje dosadašnje antologije i na svoj način odvojeno i specifično kao da vapi za jednom novom knjigom o bizantskoj književnosti, naročito za knjigom o bizantskoj poeziji. Ovi *Bizantski pjesnici* ispunjuju onu pazninu, koja se još uvijek osjeća u bizantinologiji, a opet pomaže onima, koji nastoje usporedno pronalaziti dodire, asimilacije i simboje, koje su se odigravale u vrlo zanimljivim preobrazbama kroz mnoga stoljeća između Istoka i Zapada. Budući da i mi dugujemo mnogo bizantskom kulturnom krugu, držao sam, da je bilo potrebno osvrnuti se na ovu vrijednu antologiju.

T. Smerdel, Zagreb.